

ATATÜRK VE ÜROLOJİ ATATÜRK AND UROLOGY

KENDİRCİ, M.*, KADIOĞLU, A.**, MİROĞLU, C.*

* Şişli Etfal Hastanesi 2. Üroloji Kliniği, İSTANBUL

** İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Üroloji Anabilim Dalı, İSTANBUL

ÖZET

Modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşamı boyunca geçirdiği hastalıklar pek çok araştırma ve kitabın konusu olmuştur. Bunlardan en bilineni ve üzerinde araştırma yapılanı karaciğer rahatsızlığıdır. Ancak ürolojik hastalıkları konusunda yayınlanmış çalışma bulunmamaktadır. Burada, Atatürk'ün geçirdiği ürolojik hastalıklar, bunların nedenleri, tedavileri ve sonuçları irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Mustafa Kemal Atatürk, Ürolojik Hastalıklar

ABSTRACT

The diseases, that inflicted the founder of the modern Turkey Mustafa Kemal Atatürk during his lifetime, have been the subject of many published studies. The most well-known and the most widely investigated of them was his liver disease. However there haven't been any published studies about his urologic problems. In this study, we are trying to investigate Atatürk's urologic diseases, their causes, treatments and outcomes.

Key Words: Atatürk, Mustafa Kemal Atatürk, Urologic Diseases

GİRİŞ

Yaşamöyküsü, kendi deyişiyle 19 Mayıs 1881'de başlayan, Modern Türkiye'nin kurucusu Atatürk'ün değişik nedenlerle ve değişik hekimler tarafından anamnezi alınmıştır. En ayrıntılı anamnez, 1920'lerde Zübeyde Hanım'ın hekimi iken 1925'ten sonra Atatürk'ün de hekimliğini yapan Dr. Asım Arar tarafından alınmıştır. Arar, Atatürk'ün hastalık geçmişi bizzat kendisinden olmak üzere Ata'ya yakınlığı ile bilinen Salih Bozok, Kılıç Ali, Makbule ve Latife Hanımlar, annesi Zübeyde Hanım ve Afet Hanım'dan almıştır¹.

Belki de içinde bulunduğu koşulların olumsuzluğu nedeniyle, pek çok kez değişik şekilde rahatsızlanan Atatürk'ün sağlık yaşamı pek çok kitap ve yazının konusu olmuştur. Bu araştırmalar genellikle Atatürk'ün karaciğer hastalığı üzerinedir. Yaşamını sona erdiren bu hastalığı yanı sıra Atatürk; sıtma, göz ve kulak enfeksiyonları, pünomoni, ajına, kot kırığı gibi bazı diğer rahatsızlıklara da yakalanmıştır². Ancak, ürolojik hastalıkları konusunda yeterince ayrıntılı bilgi yoktur.

Atatürk'ün yaşamı boyunca geçirdiği ürolojik hastalıklar başlıca; gençlik yıllarında geçirdiği blennoragie ve pyelonefrit ile giden böbrek hastalığıdır. Ayrıca, yaşamına son veren karaci-

ğer hastalığının son dönemlerinde de bazı ürolojik sorunları olmuştur. Amacımız, Atatürk'ün ürolojik hastalıklarının gelişimi, izlediği seyir ve sonuçlarının değerlendirilmesi yanı sıra tedavilerin yapıldığı yerler, tedaviyi yapan hekimler, tedavilerin şekli, süresi konusundaki bilgileri ve elde edilen bulguları olabildiğince ortaya koymaktır.

Blennoragie:

Bol uretral akıntı ile seyreden gonore enfeksiyonu olarak tanımlanan blennoragie Atatürk'ün gençlik yıllarında, öğrenciliği sırasında geçirdiği ve dönemin sık görülen bir rahatsızlığıdır¹. Antibiyotiklerin henüz olmaması nedeniyle hastalığın tedavisi güçtür. Bu nedenle de sık sık yinelemiştir. Bu durum hekimler tarafından, sonraki yıllarda geçirdiği pyelonefrit için predispozan faktör olarak değerlendirilmiştir¹.

Böbrek hastalığının başlaması:

Atatürk'ün sol böbreğindeki rahatsızlık ilk olarak kendini Trablusgarp'ta iken 1911'de göstermeye başlar². Yüksek ateş ve böbrek ağrısı onu yatağa düşürmüştür. Değerlendirmesi için, askeri hekim olan ve o dönemde Trablusgarp'ta bulunan Dr. İbrahim Tali Bey çağırılır. Yapılan özenli tedavi ve Atatürk'ün istenci ile rahatsızlık geçirilir.

Dergiyeye Geliş Tarihi: 16.02.2000

Yayına Kabul Tarihi: 07.03.2000

Böbrek hastalığı kendini ikinci kez Çanakkale Savunması sırasında göstermeye başlar². Savaşın ağır koşulları etkisini göstermiştir. Ancak böbrek ağrısı, görev aşkının önüne geçemez. Mustafa Kemal, arkadaşlarının tedavi olması isteklerini geri çevirir. Ancak kısa bir süre sonra Anafarta savaşının sonlarında, İngilizlerin yarım adayı boşaltmalarından 1 ay önce bu kez ateşi yükselir ve pünomoni nedeniyle yatağa düşer. Dr. İbrahim Tali Bey ve arkadaşlarının ısrarı üzerine görevini geçici bir süre Fevzi Paşa'ya devredererek İstanbul'a döner.

Doğu'da 1916'da Ruslara karşı verilen savaş sonrasında ordu Diyarbakır'a çekilir. Ağır kış koşulları Atatürk'ün böbreğinden yeniden rahatsızlanmasına neden olur. Yanı başında yine Dr. İbrahim Tali Bey vardır. Hastalık bu kez daha ciddidir. Çevresindekileri telaşlandırır. Ancak, ordu işlerinin başına bir an önce dönme isteği hastalığı çabuk geçirmesini sağlar².

Viyana günleri:

Atatürk, Vahdettin ile 15 Aralık 1917'de yapılan Alınanya gezisi sonrasında İstanbul'a sol böbreğinden rahatsız olarak döner. Pera Palas Otelinin 201 numaralı odasında dinlenir, dışarıya çıkamaz. Yapılan konsültasyon sonrasında doktorlar bir süre ilaçla tedaviyi uygun görürler. Bir ara iyileşir, yürüyüşler yapar. Ancak 1 hafta sonra sol böbrek ağrısı şiddetlenir. Bunun üzerine bir konsültasyon daha yapılır ve tedavisi için Viyana'ya gitmesine karar verilir³.

İstanbul İl Sağlık Müdürü Dr. Rasim Ferit'in hazırlattığı heyet raporuna Harbiye Nazırı'ndan da onay alınarak 25 Mayıs 1919 saat 10'da Sirkeci'den Viyana'ya hareket edilir⁴. Atatürk'ün cebinde Viyana'da Dr. Buyes'e öneri mektubu bulunmaktadır. Viyana'ya varışında Bristol Oteline yerleşir ancak trenden valizleri çıkmaz, yeni elbiseler almak zorunda kalır (Resim-1). Dr. Buyes ile görüşüldükten sonra dönemin en ünlü üroloğu Prof. Dr. Otto Zuckerkandl'a muayene olur. Yapılan kan ve idrar tetkikleri sonrasında idrar kültüründe E. Coli üremesi dışında bir şey bulunamaz. Zuckerkandl tarafından, Viyana yakınlarındaki Cottage Sanatorium'da 3 haftalık ilaç tedavisi ve istirahat, sonrasında Karlsbad'da banyo kürü alması uygun görülür^{5,6}.

Resim 1: Atatürk Viyana'da, yeni aldığı kıyafetleriyle (1918)

Atatürk'ün sol böbreğindeki rahatsızlığın tedavisini yapan Prof. Dr. Otto Zuckerkandl dönemin Avrupa'sının en ünlü üroloğudur. Pelvik organlar ve prostat operasyonları konusunda çalışmalar yapan bir anatomici, cerrah ve ürologdur. Viyana Üroloji Okulu ve Üroloji Derneği'nin kurucusu olan Zuckerkandl; mesanenin nörolojik hastalıkları, üroloji el kitabı, cerrahi patoloji ve prostat hipertrofinin kliniği kitaplarının da yazarıdır⁷.

Viyana Üniversitesi Tıp Tarihi Kürsüsü'yle yapılan iletişim sonucunda, Atatürk'ün Viyana'da kaldığı süre içinde kendisine Prof. Zuckerkandl tarafından uygulanan tedavinin niteliğini tam olarak belgelenemedi⁸. Bunun nedeni olasılıkla, Cottage Sanatorium'un 2. Dünya Savaşı sonrasındaki kullanım şeklinde oluşan değişikliklerdir. 1908'de Dr. Urbantschitsch tarafından kurulan ve uzun bir süre dönemin Avrupa'sının en ünlü hastanelerinden biri olan sanatoryum, 2. Dünya Savaşı ile birlikte önce Nazi aileleri için yurt, sonra Amerikan askeri kıtası için otel, sonrasında Sovyet temsilcileri için yatılı okul ve en sonunda Sovyet Büyükelçiliğine dönüşür (Resim-2). Dönemin Cottage Sanatorium'unun hasta kayıtları, ne yazık ki günümüze kadar ulaşmaz⁹.

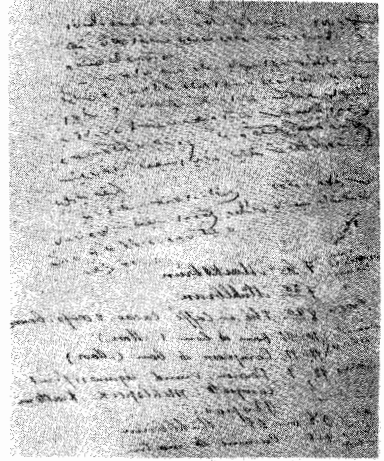
Karlsbad'da kaplıca tedavisi:

Atatürk, Viyana'daki tedavisi sonrasında 30 Haziran 1918'de kaplıca kürü için Karlsbad'a hareket eder. Burada, Rudolf Hof Pansiyonu'na

The Wiener Cottage Sanatorium

Resim 2: Atatürk'ün Viyana'da tedavi gördüğü Cottage Sanatoryumu

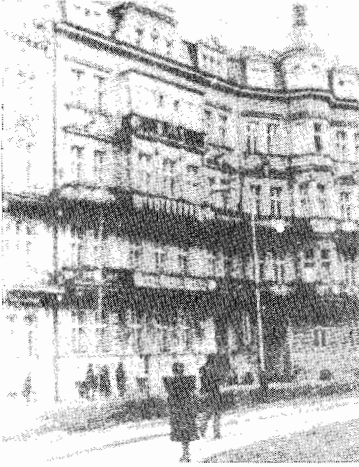
Resim 4: Atatürk'e uygulanan kür programı (kendi el yazısı ile)

Günümüzde Çek Cumhuriyeti sınırları içinde olan Karlovy Vary (Karlsbad) dönemin Avrupa'sının en önemli kaplıca kentidir. Onikisi tedavi amaçlı olmak üzere 60 kaplıcayı barındıran kasabada içme kürü, banyo kürü ve çamur banyosu olmak üzere kaplıca tedavisi uygulanmaktadır. Kasabada, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün böbrek hastalığı için 1918'de tedavi gördüğüne dair levha göze çarpmaktadır¹⁰.

Karlsbad'da kaldığı yaklaşık 1 aylık sürede Atatürk (30 Haziran-27 Temmuz 1918) yalnız tedavi olmakla kalmamış; Almanca ve Fransızca dersler almış, Türkiye'den gelen üst düzey kişilerle temaslarda bulunmuş ve ülkenin geleceğine yönelik planlar yapmıştır^{3,6}. Ülkedeki siyasal gelişmeler nedeniyle 2 Ağustos 1918'de Viyana üzerinden İstanbul'a dönmüştür. Ancak tedavinin yeterince yararlı olmadığı düşüncesindedir: "Karlsbad'da ettiğim istifade istenilen derecede değildir. Rahatsızlığımın belirtileri henüz mevcuttur"⁶.

Havza'nın şifalı suları ve sonrası:

Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a varışında sol böbreğindeki ağrı ve yüksek ateş yakınması yineler. Yanında 9. Ordu Sağlık Başkani Dr. İbrahim Tali ve Başkan Yardımcısı Dr. Refik Beyler bulunmaktadır. Hemen girişimde bulunulur ve Havza Kaplıcaları'nda dinlenmesi uygun

Resim 3: Atatürk'ün Karlsbad'Da kaplıca tedavisi sırasında kaldığı Rudolf Hof pansiyonu (1918)

(Resim-3) yerleştikten sonra Dr. Vermer tarafından muayene edilir ve kendisine banyo kürü için program hazırlanır^{3,6}. Karlsbad'da kaldığı süre içinde günlük tutan Atatürk kür programını günlüğüne şu şekilde not eder (Resim-4):

7.00: Marksbrün'de bir bardak maden suyu

7.20: Mühlbrun'da bir bardak maden suyu

8.20: Sabah kahvaltısı

10-11: Kaiserbad'da sıcak su/çamur banyosu

11-12: Pansiyonda masaj

12-13: Öğle yemeği

13-15.30: Dinlenme

15.30: Mühlbrun'da bir bardak maden suyu

16-17: Ara yemeği

20.00: Akşam yemeği

22.00: Bir bardak Telsenquelle suyu/yatış

görülür. 25 Mayıs 1919 ve 12 Haziran 1919 tarihleri arasındaki süreyi Havza'da geçirir³. Bu arada kurmaylarıyla Anadolu'nun kurtuluşu üzerine çalışmaya devam eder. Sonraki yıllarda yapılan bir söyleşide: "Eğer Havza'nın yararlı ve şifalı kaplıcaları sağlık durumum üzerinde olumlu etki bırakmasaydı vatanım için nasıl çalışacaktım?" der³.

Atatürk'ün sol böbrek rahatsızlığı Anadolu'daki kongreler sonrasında geldiği Ankara'da Kalaba Köyü Ziraat Mektebi'nde, kaldığı kötü koşulların da etkisiyle Aralık 1919'da O'nu yine rahatsız eder. Böbrek ağrısı ve yüksek ateşi olur. Yanında yine Dr. Refik Bey bulunmaktadır. Hastalığın şiddeti Refik Beyi bile çaresiz bırakır¹.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Atatürk artık cumhurbaşkanıdır ve Çankaya Köşkü'nde kalmaktadır. 1923'de hastalığı yineler. Sol pyelonefrit geçirmektedir. Cebeci Hastanesi'nde kan ve idrar kontrolleri yapılır ve tedavi verilir. Yapılan tedavi başarısız olunca İstanbul'dan ürolog getirilir. Gelen ürolog o dönemde müderris muavinliği (Doçent) yapan Dr. Behçet Sabit Bey'dir. Atatürk tedaviden memnun kalır ve Behçet Sabit 1 yıl süreyle Ankara'da Numune Hastanesi Başhekimisi olarak Ata'nın tedavisiyle ilgilenmesi için ikamet ettirilir¹.

Son Dönemleri:

1923'ten sonraki dönemlerde Atatürk'ün böbrek hastalığının yinelediğine dair bilgi bulunmamaktadır. 1938'de Yalova'da Dr. Nihat Reşat Bey tarafından muayene edildikten sonra konulan siroz tanısından sonraki döneme ait kayıtlar günü gününe tutulur^{1,12,13,14}.

Bu dönemden itibaren sirozun seyrine bağlı ürolojik sorunlar ve girişimler olur. Zaman zaman hematüri ve komaya girdiği dönemlerde üriner inkontinans olur. Bazen de üretral kateterizasyon ile üriner drenaj sağlanır. Bu arada düzenli olarak günlük idrar analizleri yapılır.

SONUÇ:

Modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün sol böbreğinden kaynaklanan hastalığı onu uzunca bir süre rahatsız etmiştir. Eldeki bulgular incelendiğinde bu rahatsızlığın etiolojisi hakkında kesin vargıya ulaşmak zordur. Dr. Asım Arar'a göre sık yineleyen sol pye-

lonefritinin nedeni yirmili yaşlarda geçirdiği blennorragicidir. O dönemde uygun antibiyotiklerin henüz bulunmaması nedeniyle bu hastalığın tedavi edilememesi ve sıkça yinelenmesi Atatürk'ün ilerideki yaşamında sıkça pyelonefrit ataklarına neden olmuştur¹.

Ancak, pyelonefrit ataklarının çok sık yinelenmesi ve hemen her zaman çok şiddetli ağrı ile birlikte olması etiolojide olası bir taş hastalığının da bulunabileceğini düşündürmektedir. Ancak, gerek Viyana'da Prof. Dr. Zuckerkandl tarafından değerlendirilmesi sırasında, gerekse Ankara'da dönemin üroloğu Dr. Behçet Sabit Bey'in değerlendirmesi sırasında röntgenin henüz klinik kullanımda olmaması taş hastalığının ortaya konmasına olanak vermemiş olabilir.

1923'e kadar olan 12 yıllık sürede sıkça yineleyen hastalığın bu tarihten itibaren yinelenmesi o böbreğin işlevsiz hale gelmiş olabileceğini de düşündürmektedir.

Atatürk'ün son dönem rahatsızlıkları sırasında kullanılan ürolojik malzemelerin (sonda vb.) incelenebilmesi için 16.07.1999 tarihli talebimizin TBMM Başkanlığı Genel Sekreterliği Milli Saraylar Daire Başkanlığı'nca 30.07.1999 tarih ve 646 sayılı karar ile reddedilmesi nedeniyle bunlarla ilgili bulgulara ne yazık ki ulaşamadık.

TEŞEKKÜR:

Çalışmamıza katkılarından dolayı Viyana Üniversitesi Tıp Tarihi Kürsüsü, Avusturya Başkonsolosluğu İstanbul Kültür Ofisi, Çek Cumhuriyeti İstanbul Konsolosluğu ve Atatürk Kitaplığı görevlilerine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR:

- 1- **Şehsuvaroğlu, Bedi:** Atatürk'ün Sağlık Hayatı, Hür Yayınları, İstanbul, 1981.
- 2- **Uluğ, Naşit Hakkı:** Atatürk'ün Hastalıkları. Cumhuriyet Gazetesi, 10-13 Kasım 1967.
- 3- **Önder, Mehmet:** Atatürk'ün Almanya ve Avusturya Gezileri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1995.
- 4- **Borak, Sadi: Ata ve İstanbul, İstanbul, 1983.**
- 5- **Bayur, Hikmet:** Mustafa Kemal'in Üç Mektubu. Belleten (T.T.K.), cilt 24, sayı 93, Ankara, 1960.
- 6- **İnan, Afet:** Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Deimer, E: Chronik der Allgemeinen Poliklinik in Wien: Prof. Dr. Otto Zuckerkanl. Verlag Dieter Göschl, p102, Wien, 1989.

Scopec, Manfred: Institut für Geschichte der Medizin der Universität Wien (Kişisel görüşme).

Von Urban, Rudolf: Myself Not Least: A confessional autobiography of a psychoanalyst and some explanatory history cases. Jarrolds, 1978.

- 10- **Çek Cumhuriyeti Konsolosluğu,** İstanbul (Kişisel görüşme).
- 11- **Erduran, Behçet Sabit:** Sözlü ve Yazılı Hatıralar (Prof. Dr. Bedi N. Şehsuvaroğlu Arşivleri)
- 12- **Şimşir, Bilal N.:** Atatürk'ün Hastalığı. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.
- 13- **Şahingiray, Özel:** Atatürk'ün Nöbet Defteri. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1955.
- 14- **Ünaydın, Ruşen Eşref:** Atatürk'ün Hastalığı. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1959.